

колишню Успенську церкву (на момент написання листа уже закриту. – В.П.), і відновити частково збиток, щоб не раділи вороги народу, щоб не ширили незадоволення серед народу. Багато громадян, та горе, що підписатись не можна, бо поламають і понівечать за це. Дайте негайно телеграфом розпорядження".¹ Лист селян залишився без відповіді Голови Раднаркому, а церква без уваги та належного догляду. Пізніше вона завалилася на радість богоборців як у Гадячі та Полтаві, так і в Києві та Москві.

Отже, "вирішальний штурм" виявився успішним. Православна церква, як і інші конфесії, була позбавлена наприкінці 30-х років матеріальної бази, віруючі – можливості задовольнити свої релігійні потреби. Подібний злочинний, по суті, курс комуністичної партії і Радянської держави щодо релігії та церкви зберігся фактично аж до кінця 80-х років, оскільки керівництво республіки заперечувало, наприклад, передачу в 1987 р. РПЦ ближніх і дальніх печер Києво-Печерської лаври чи повернення церкві чудом уцілілих храмових приміщень, котрі використовувалися явно не за призначенням.

*Анатолій Черній**

БОГ І БАТЬКІВЩИНА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ Ю.ВАССИЯНА

Ім'я Юліана Вассияна – українського філософа, науковця, публіциста мало відоме не лише широкому українському загалу, а й тим, хто працює на терені філософсько-релігійнознавчих студій. Водночас це не лише одна з визначних постатей в історії модерного українського націоналістичного руху, один із засновників Організації Українських Націоналістів, а й мислитель високої філософської культури, який глибоко знався на сучасній йому західноєвропейській філософії, її провідних течіях і особливо феноменології та персоналізмі. Саме в них він намагався віднайти теоретичне підґрунтя природи нації і релігії. Як найінтимнішу форму зв'язку індивідуальної душі з душею світу, релігію Вассиян розглядав як подвиг духу, його злет, його нескінченне прямування до нескінченної досконалості – Бога, дорога до якого, на його переконання, прямує лише через Батьківщину. Останнє, в його інтерпретації, постає нічим іншим як спільнотою природи (землі), історії (час спільного життя) і людей, (які діють нині на основі двох попередніх зв'язків).

Основним для людини, міркує мислитель, є життя на Землі, оскільки воно пронизує свідомість у всіх напрямках як безпосередня предметна дійсність. Усе інше – минуле і майбутнє – тільки предмет посереднього ступеня, про який розум робить висновки на основі переживання теперішності, висновки більше або менше вдалі. Справи не змінює факт, що у своїх бажаннях, помислах, ідеях, прямування до головної мети живе людина як цілісність. Тож для неї є майбутнє природнім напрямком, у якому діють її природні сили. Не заперечуючи цієї самозрозумілої логіки життєвого руху, не можна, як зазначає мислитель, одночасно стверджувати, що із цієї причини безпосередня теперішність перестає бути єдиною практичною основою предметної свідомості. Тут актуалізується знову відомий мотив середини, з якої інтроспекція розкриває шлях "учора", а, з другого боку, інтуїція вживається формою вольових проєкцій у порожнечу часу, охопленого органічними хвилями тривання. На самосвідомому факті життя, як правило, лежить самочинне і стихійне бажання підвищити міру якості або бодай зберегти існуючий стан. Звідси автор резюмує, що проповідь вищого типу життя не може бути побудована на запереченні елементарних форм існування, як таких, що просякнуті матеріальним, оскільки не матерія чи біофізичні процеси життя гальмують творчий поступ, а кваліть духу, його недостатність чи непроявність. Філософія заперечення життя може розглядатися як доказ духовного нездоров'я. Адже реальний світ людської історії є єдиним тереном можливої діяльності духу і поза ним як підкреслює Вассиян, не можна віднайти чи висловити ніякої іншої практичної основи буття. Саме з цього і слід виходити, оцінюючи практичне відношення Батьківщини й Бога. Природний порядок веде від Батьківщини до Бога.

Людина і Батьківщина – це органічна цілісність, але не фізична, предметна, а власне

¹ Пам'ятки України. – 1989. – №1. – С. 42, 44.

* заступник директора Природничо-гуманітарного інституту НАУ (м.Київ), д.філос.н., професор.

духовна. Людина крокує разом із Батьківщиною. І в цій ході вона або дужчає або слабне, залежно від її ролі і вартості власних вчинків. Батьківщина квітне і в'яне на стеблах мільйонів рослин – бо вони, як великий ліс чи праліс або пшеничний лан, у якому мільйони колосків співають одну пісню. Кожна смерть одиниці – дерева – це смерть тільки однієї клітини і тільки геній життя цілого лісу задро береже його цілісність. А тому на місці загиблої одиниці з'являється кілька нових, щоб прогалина зазеленіла ще сильніше. Аби оцінка лісу, на думку Вассіяна, була виключною етикою досередніх інтересів окремих дерев, вимирання їх було б домінуючим, як занепад цивілізованих суспільностей і праліс згинув би.

Сила пралісу в багатстві його органічних клітин, які творять багату розчленовану різноманітність. У пралісі більше можливостей для росту індивідуальних форм, ніж у вільній самоті. Душа пустельника, підкреслює філософ, одноманітна як рівне плесо озера. У ній домінує один широко розмитий мотив, одна ідея, одна думка. У пралісі, з його багатством одиниць, навпаки існує поліфонія думок, багатство небезпек, боротьби, героїчної відваги і своєрідного загального, містичного спрямування вперед, що постає джерелом своєрідного вітального самопочуття сили і радості кожного дерева. І як не дивно, але дерево радіє сильніше, коли довкола нього чути шум сусідніх дерев, з якими постійно точиться змагання. Тож одиниця черпає силу зі спільноти, міцнішає від самої прояви суперників. Де більше життя, де воно кипить, переливається безліччю форм, там і місце широкого переливу барв, духовного дозрівання людини.

Батьківщина у такому контексті не входить у конфлікт з Богом, оскільки людина не відривається від Батьківщини і не виставляє її немов м'яча на бажаному місці, а живе її життям нерозривно і разом з нею переживає містерію релігійного зв'язку з Абсолютом. Ні означення обов'язків, ні їхнє виконання, на переконання Вассіяна, не є для представника зрілої нації предметом розумового ствердження або заперечення, оскільки дух сумнівної або непевної проблематики не має ані голосу, ані місця у справах, що зобов'язують апріорно в характері самозрозумілої природи стихійного життя. Хто попадає в роздум над способом свого ставлення щодо нації – батьківщини, той внутрішньо до неї не належить і може в найкращому випадку до неї причепитися – з тим, щоб при перших потрясіннях або змінах від неї далеко відлетіти. Пряме ж переживання долі своєї Батьківщини дає людині нечувану моральну силу, здатну переносити будь-які випробування, знаходити вихід і бачити перспективу у найскладніших ситуаціях. Оскільки людина і суспільство за таких обставин внутрішньо тотожні, будь-які суспільні обов'язки сприймаються не як щось зовнішнє, а як внутрішній стан душі. Остання є єдиним механізмом, завдяки якому людина підіймається до Бога, у вище у царство Духа. Та до цієї величної місії вона має бути готовою, знаходитись у стані своєї найвищої напруги.

І Батьківщина, на переконання Ю.Вассіяна, і є саме тієї формою динаміки душі, що дає їй почуття самовпевненості перед обличчям Господа. Відривати від людини форму його найвищої цьогосвітньої дійсності – означає її віддалення від Бога. Хто боїться, що беззастережлива відданість Батьківщині може дещо відтиняти Бога, той не відчув найглибшої сутності релігійності і думає ще про Бога образами і символами старозавітної суворості, що зробила з Бога самодержця, заздого на свою славу і злопам'ятного більше, аніж це роблять грішні люди, зазначає філософ.

*Оксана Горкуша**

ТРАДИЦІЙНИЙ РЕЛІГІЙНИЙ КОНЦЕПТ “ЛОГОС” ТА ЙОГО СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВИЯВУ

В сучасну складну епоху руйнації гуманітарних цінностей та нівеляції цінності самого життя людини постала нагальна потреба в дослідженні традиційно-культурних форм свідомості, що породили собою ці гуманітарні цінності та зберігали їх протягом історії розвитку людства. Оскільки людина є істотою культурно-соціальною, а її світогляд сформований в певному культурному середовищі, відповідно до

* аспірантка Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім.Г.С.Сковороди НАН України.